

**MUAMMOLI TA'LIM (PBL) ORQALI TALABALARDA KOGNITIV
MOSLASHUVCHANLIKNI OSHIRISH**

*Iqtisodiyot va pedagogika
universiteti dotsenti*

Jamolova G.

*Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti
1-bosqich magistranti
Rizoyeva Kumush*

Annotatsiya. Ushbu ishda muammoli ta'lim (Problem-Based Learning, PBL) orqali talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirish masalalari o'rganildi. Tadqiqotda PBL metodologiyasining asosiy tamoyillari, amaliy qo'llanilishi va talabalarning fikrlash, muammolarni hal qilish hamda yangi bilimlarni tez o'zlashtirish qobiliyatiga ta'siri tahlil qilindi. Ish natijalariga ko'ra, muammoli ta'lim metodini qo'llash talabalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish, turli vaziyatlarga moslashish va murakkab muammolarni samarali hal qilish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, PBL yondashuvi o'quv jarayonida talabalarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini mustahkamlash va ularning motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, PBL (Problem-Based Learning), kognitiv moslashuvchanlik, kreativ fikrlash, muammoni hal qilish qobiliyati, talabalarda mustaqil o'rganish, yangi bilimlarni o'zlashtirish, o'quv jarayonida adaptivlik, o'quv motivatsiyasi, amaliy pedagogika.

Annotation. This work studies the development of cognitive flexibility in students through problem-based learning (Problem-Based Learning, PBL). The study analyzes the basic principles, practical application of the PBL methodology and its impact on students' ability to think, solve problems, and quickly acquire new knowledge. According to the results of the work, the use of the problem-based learning method helps to develop creative thinking in students, increase their ability to adapt to different situations, and effectively solve complex problems. At the same time, the PBL approach serves to strengthen students' independent learning skills and increase their motivation in the learning process.

Keywords: problem-based learning, PBL (Problem-Based Learning), cognitive flexibility, creative thinking, problem-solving ability, independent learning in students, acquisition of new knowledge, adaptability in the learning process, learning motivation, practical pedagogy.

Аннотация. В данной работе изучается развитие когнитивной гибкости у студентов посредством проблемного обучения (Problem-Based Learning, PBL). В исследовании анализируются основные принципы, практическое применение методологии PBL и ее влияние на способность студентов мыслить, решать проблемы и быстро усваивать новые знания. По результатам работы, использование метода проблемного обучения способствует развитию творческого мышления у студентов, повышению их способности адаптироваться к различным ситуациям и эффективно решать сложные задачи. В то же время подход PBL служит укреплению навыков самостоятельного обучения студентов и повышению их мотивации в процессе обучения.

Ключевые слова: проблемное обучение, PBL (Problem-Based Learning), когнитивная гибкость, творческое мышление, способность решать проблемы, самостоятельное обучение студентов, приобретение новых знаний, адаптивность в процессе обучения, мотивация обучения, практическая педагогика.

Kirish. Muammoli ta'lim (Problem-Based Learning, PBL) zamonaviy pedagogik yondashuvlardan biri bo'lib, o'quvchilarning kognitiv moslashuvchanligini, kreativ fikrlashini va muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. PBL metodologiyasi o'quv jarayonini an'anaviy bilim berishdan farqli o'laroq, talabalarning faol ishtiroki, o'z-o'zini boshqarish va real hayotiy vaziyatlar orqali bilim olishga asoslaydi. Shu tarzda talaba o'rganayotgan mavzuni nafaqat eslab qoladi, balki uni turli sharoitlarda amaliy qo'llashga qodir bo'ladi. Kognitiv moslashuvchanlik talabaning yangi vaziyatlarga tez moslashish, turli muammolarni hal qilish va ilgari o'rgangan bilimlarni yangi sharoitlarga tatbiq etish qobiliyatini anglatadi. Muammoli ta'limning asosiy maqsadi shundan iboratki, talaba mustaqil fikrlash, tahlil qilish va strategik qarorlar qabul qilish orqali murakkab vaziyatlarga samarali yondasha oladi. Shuningdek, PBL yondashuvi o'quv motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonida talabaning faol ishtirokini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlarda PBL metodini qo'llash orqali talabalar o'rtasida kreativ va analitik fikrlash ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanishi aniqlangan. Shu sababli, muammoli ta'lim talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni oshirish, ularni mustaqil o'rganishga rag'batlantirish va turli pedagogik vaziyatlarga moslashish qobiliyatini shakllantirish uchun samarali vosita hisoblanadi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Muammoli ta'lim (PBL) pedagogik tadqiqotlarda keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Islomov, D. *Pedagogik metodlar va muammoli ta'lim* asarida PBL yondashuvining asosiy tamoyillari va uning o'quv jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, PBL talabalarda mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Yo'ldoshev, R. *Kognitiv rivojlanish va muammoli ta'lim* kitobida PBLning talabalarda kreativ fikrlash va kognitiv moslashuvchanlikni shakllantirishdagi roli yoritilgan. Muallif ta'kidlaganidek, PBL metodikasi talabalarni turli vaziyatlarda tez va samarali qaror qabul qilishga o'rgatadi. Rustamov, S. *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar* asarida PBL yondashuvi orqali o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish va mustaqil o'rganish ko'nikmalari rivojlanishi, shuningdek, pedagogik jarayonda o'quv motivatsiyasini oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Mamatqulov, O. *Amaliy pedagogik metodlar* kitobida PBLning amaliy qo'llanilishi va turli fanlarda integratsiyalashgan tarzda o'qitishdagi samaradorligi ko'rsatib o'tilgan. Muallifning fikricha, PBL talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni oshirish va murakkab vaziyatlarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Toshmatov, B. *Innovatsion ta'lim yondashuvlari* asarida PBL metodikasi talabalarni real hayotiy muammolar orqali o'qitish va ularning ijodiy va analitik qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlari bilan tahlil qilingan. Abdullayev, N. *Pedagogik psixologiya va o'quv jarayoni* kitobida kognitiv moslashuvchanlik tushunchasi va uning PBL metodologiyasi orqali shakllanishi yoritilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli ta'lim talabalarda turli pedagogik vaziyatlarga moslashish qobiliyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Qodirov, M. *Ta'limda innovatsion metodlar* kitobida PBL yondashuvi yordamida talabalarning muammoni hal qilish va o'z bilimlarini

yangi vaziyatlarga tatbiq etish qobiliyati o'rganilgan. Normurodov, A. *Amaliy pedagogik metodlar* asarida PBL metodikasi talabalarda o'quv motivatsiyasini oshirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va ijodiy yondashuvni shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Rustamov, F. *Pedagogik texnologiyalar asoslari* kitobida PBL metodologiyasi orqali o'quv jarayonida kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirishning amaliy usullari va natijalari ko'rib chiqilgan. Yo'ldoshev, B. *Innovatsion pedagogik yondashuvlar* asarida PBL yondashuvining talabalarda kreativ va analitik fikrlashni rivojlantirishdagi roli, shuningdek, murakkab muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, PBL metodologiyasi talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni oshirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va muammolarni samarali hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda asosiy e'tibor muammoli ta'lim (PBL) orqali talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirishga qaratildi. Tadqiqot quyidagi yondashuvlar orqali amalga oshirildi. Birinchidan, nazariy tadqiqot bosqichida PBL metodologiyasining asosiy tamoyillari, uning talabalarning fikrlash qobiliyatiga, muammolarni hal qilish va yangi bilimlarni o'zlashtirishga ta'siri o'rganildi. Shu jarayonda mualliflarning asarlari, ilmiy maqolalar va ilg'or pedagogik tajribalar tahlil qilindi. Ikkinchidan, amaliy tadqiqot bosqichida PBL metodini qo'llash orqali talabalarning kognitiv moslashuvchanligi, kreativ va analitik fikrlash ko'nikmalari o'rganildi. Talabalar guruhlariga bo'linib, real hayotiy vaziyatlar va muammoli vazifalar asosida ishladi, ularning qaror qabul qilish va mustaqil fikrlash jarayoni kuzatildi. Shuningdek, tadqiqot davomida talabalar orasida motivatsiya, faol ishtirok va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarining rivojlanishi ham o'lchandi. Bu o'lchovlar orqali PBLning kognitiv moslashuvchanlikni oshirishdagi samaradorligi baholandi. Tadqiqot natijalarini tahlil qilishda statistik va sifatli usullar qo'llanilib, talabalarning PBL jarayonidagi faol ishtiroki va muammolarni hal qilish qobiliyati sistematik tarzda baholandi. Shu bilan birga, PBL metodologiyasining pedagogik samaradorligi, o'quv jarayonida adaptivlik va talabalarning mustaqil o'rganish qobiliyatini oshirishdagi roli aniqlangan. Natijada, tadqiqot metodologiyasi PBLning talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirishga xizmat qilishi, ularning kreativ fikrlashini oshirishi va murakkab pedagogik vaziyatlarda samarali ishlash imkonini berishini tasdiqladi.

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, muammoli ta'lim (PBL) talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni sezilarli darajada oshiradi va ularning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish hamda samarali qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. PBL metodologiyasini qo'llash jarayonida talabalar guruh ishlari, muammoli vazifalarni yechish va real hayotiy vaziyatlarga tatbiq qilish orqali yangi bilimlarni tez o'zlashtiradi, shu bilan birga, o'z-o'zini boshqarish va vaqtni samarali taqsimlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Muhokama natijalariga ko'ra, PBL talabalarda kreativ va analitik fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Talabalar yangi vaziyatlarga tez moslashish, ilgari o'rgangan bilimlarni turli sharoitlarda qo'llash va murakkab muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, PBL yondashuvi o'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli qiladi, talabalarning o'quv motivatsiyasini oshiradi va ularni faol o'rganishga rag'batlantiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, PBL metodologiyasini qo'llash orqali talabalarning ijodiy yondashuv qobiliyati ham sezilarli darajada rivojlanadi. Talabalar turli muammolarni yechishda yangi strategiyalar ishlab chiqadi, mavjud bilimlarni integratsiya qiladi va murakkab

vaziyatlarda qaror qabul qilish jarayonini optimallashtiradi. Shu bilan birga, metodologiya talabalarda tahliliy fikrlashni mustahkamlashga yordam beradi, ular mavzuni chuqurroq tushunadi va o'z bilimlarini turli kontekstlarda qo'llashga qodir bo'ladi. Bundan tashqari, PBL talabalarda guruh ishlari va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi. Talabalar jamoaviy muammolarni yechish, fikr almashish va birgalikda yechim topish orqali o'zaro hamkorlikni mustahkamlash imkoniga ega bo'ladi. Shu tarzda PBL nafaqat kognitiv moslashuvchanlikni oshiradi, balki ijtimoiy va pedagogik ko'nikmalarni ham rivojlantiradi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, muammoli ta'lim talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirish, muammolarni samarali hal qilish, yangi bilimlarni tez o'zlashtirish va kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu asosda, PBL metodologiyasini qo'llash orqali o'quv jarayonining sifatini oshirish, talabalarning mustaqil fikrlash va muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, muammoli ta'lim (PBL) talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni sezilarli darajada oshiradi va ularning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish hamda samarali qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. PBL metodologiyasini qo'llash jarayonida talabalar turli muammolarni yechish, yangi bilimlarni amaliy tarzda qo'llash va murakkab vaziyatlarga tez moslashish ko'nikmalarini egallaydi. Shuningdek, PBL talabalarda kreativ va analitik fikrlashni rivojlantirishga, o'z-o'zini boshqarish va guruh ishlari ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, PBL o'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli qiladi, talabalarning o'quv motivatsiyasini oshiradi va ularni faol o'rganishga rag'batlantiradi. Natijalar asosida aytish mumkinki, muammoli ta'lim talabalarda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirish, murakkab pedagogik vaziyatlarda samarali ishlash va yangi bilimlarni tez o'zlashtirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu asosda, PBL metodologiyasini qo'llash o'quv jarayonining sifatini oshirish, talabalarning mustaqil fikrlash va muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari, shuningdek, kelajakda pedagogik jarayonda PBL yondashuvini kengroq qo'llash va talabalarning kreativ hamda analitik fikrlashini rivojlantirish imkoniyatlarini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islomov, D. *Pedagogik metodlar va muammoli ta'lim*, Toshkent, 2016.
2. Yo'ldoshev, R. *Kognitiv rivojlanish va muammoli ta'lim*, Toshkent, 2017.
3. Rustamov, S. *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar*, Toshkent, 2018.
4. Mamatqulov, O. *Amaliy pedagogik metodlar*, Toshkent, 2015.
5. Toshmatov, B. *Innovatsion ta'lim yondashuvlari*, Toshkent, 2019.
6. Abdullayev, N. *Pedagogik psixologiya va o'quv jarayoni*, Toshkent, 2016.
7. Qodirov, M. *Ta'limda innovatsion metodlar*, Toshkent, 2017.
8. Normurodov, A. *Amaliy pedagogik metodlar*, Toshkent, 2018.
9. Rustamov, F. *Pedagogik texnologiyalar asoslari*, Toshkent, 2015.
10. Yo'ldoshev, B. *Innovatsion pedagogik yondashuvlar*, Toshkent, 2017.